

ІДЕЇ Ф. ФРЕБЕЛЯ В ПРАКТИЦІ РОБОТИ ГРУП КОРОТКОЧАСНОГО ПЕРЕБУВАННЯ З АКТИВІЗАЦІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Гриньова О.М.

Педагогічний інститут
Київського університету імені Бориса Грінченка

Коротинська О.П.

Центр дошкільної освіти «Школа майбутнього Першокласника»

У статті представлено результати аналізу досліджень Ф. Фребеля та їх подальший розвиток в роботах сучасних вчених з проблеми використання індивідуального підходу та дидактичних ігор з метою активізації мислення дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: Ф. Фребель, мислення, логічне мислення, аналіз, синтез, класифікація, дошкільний вік, гра, дидактична гра.

Постановка проблеми. На сучасному етапі прозбудови Української держави в умовах євроінтеграції та подальшої гуманізації системи освіти на всіх її ланках, зокрема – в умовах дошкільної освіти високої актуальності й соціальної значущості набуває проблема індивідуалізації навчання, а також подальшого вдосконалення й оптимізації форм і методів навчання. Ці пріоритети відображені в основних стратегічних нормативно-правових документах, які відображають сучасні тенденції української освіти, а саме – в Державній національній програмі «Освіта» («Україна ХХІ століття»), Міжнародній конвенції ООН про права дитини, Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства» тощо.

Важливим аспектом даної проблеми є забезпечення не лише високої якості навчання й виховання дітей, але й створення оптимальних психолого-педагогічних умов для їх психічного, в тому числі – інтелектуального розвитку. Сензитивним періодом для становлення інтелекту дитини є дошкільний вік. Тому саме успішність розвитку дитини в цьому віковому періоді значною мірою визначає особливості її інтелектуального й особистісного зростання на подальших вікових етапах. Усе це обумовлює високу актуальність і соціальну значущість вивчення й подальшого впровадження в практику роботи з дітьми теоретико-методичної спадщини вчених, зокрема – Ф.Фребеля – з проблеми активізації інтелектуального розвитку дітей дошкільного віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна дошкільна освіта все частіше переймає форму індивідуальних занять або груп короткочасного перебування. Саме таку установку давав Ф.Фребель ще у ХІХ ст. [1]. В контексті таких тенденцій ми розглядаємо Ф.Фребеля як педагога, який відзначив вплив дитячої гри на розвивальний, виховний та освітній розвиток дитини та розглядаємо його ідеї в контексті підготовки дітей до школи. В основу розробленої педагогічної системи Ф. Фребель поклав своє вчення про природні інстинкти на розвиток яких має бути спрямоване індивідуалізоване навчання та виховання дітей [2].

Сучасні автори визначають мислення як вищу форму відображення дійсності в психіці, ідеальну діяльність, результатом якої є об'єктивна істина [12]. Фізіологи називають шестирічний вік віком зростання психофізіологічних ресурсів і можливостей дитячого організму (С.М. Громбах [3], Ю.Ф.Змановський [6], Р.В. Тонкова-Ямпольська [14] та ін.).

Проблему формування логічного мислення вивчали О.М. Леонтьєв, О.І Федоренко, А.З. Зак та інші.

На підставі аналізу зазначених наукових досліджень можна сказати, що логічне мислення є необхідним для вирішення завдань, формування висновків, вірогідного оцінювання та прийняття рішень. Логічне мислення характеризується цілеспрямованістю, контрольованістю, ґрунтовністю [5, 10, 15].

Проблему значення логіки в навчально-виховному процесі досліджували А.П. Арно, М.В. Буланова-Топоркова, А.В. Духавнева, Я.О. Коменський, які зазначали, що логіка є мистецтвом правильно спрямовувати розум на пізнання предметів, що й визначає необхідність формування культури логічного мислення [13].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на наявні методичні розробки з розвитку логічного мислення, все більшої необхідності набуває розробка та впровадження ефективного навчання логічного мислення при підготовці дитини до вступних співбесід до ліцеїв та гімназій. Недостатньо проаналізованими залишаються детермінанти появи вимоги високого рівня розвитку мислення дітей на момент вступу дитини до початкової школи. Недосконаліми залишаються засоби одночасної діагностики та розвитку логічного мислення дітей дошкільного віку безпосередньо під час навчання дітей шостого року життя.

Мета статті. Метою статті є надання рекомендацій щодо використання певних видів дидактичних ігор і вправ, які можуть використовувати у групах короткочасного перебування з метою розвитку логічного мислення майбутніх школярів. У якості об'єкта можна визначити мислення як психічний пізнавальний процес, в той час як психологічні особливості логічного мислення в старшому дошкільному віці (що мають спиратися на міцну базу знань в умовах, коли відбувається реорганізація не лише державних освітніх інституцій, але й ринку праці) є предметом нашого дослідження. Для вирішення поставлених завдань використовувались теоретичні методи дослідження (аналіз фахової літератури з проблеми дослідження; вивчення та узагальнення психолого-педагогічного досвіду українських і зарубіжних дослідників).

Виклад основного матеріалу. Важливим аспектом розбудови сучасної системи освіти, зокрема дошкільної, є не лише формування у дітей елементарних навичок, знань і умінь, але і забезпечення оптимальних умов для їх пізнавального розвитку, в тому числі мислення. Саме мислення є однією з основних передумов навчальної успішності дитини, її пізнання й особистісного розвитку і становлення психіки у цілому [4].

У шестирічної дитини найбільш виражена динаміка спостерігається в розвитку центральної нервової системи, що забезпечує до початку шкільного навчання сформованість та довільну регуляцію уваги й сприймання [8].

Значно розширюються функціональні можливості мозку, які дозволяють засвоювати значну за обсягом кількість інформації. До особливостей вищої нервової діяльності шестирічної дитини науковці відносять певну збалансованість процесів збудження й гальмування. Водночас, особливостями вищої нервової системи шестирічної дитини є високий ступінь виснаження нервових клітин, що виникає внаслідок труднощів гальмування нервової системи. Це проявляється у відволіканні дітей під час виконання завдань, які потребують зосередження й концентрації уваги, проте це не заважає дитині вільно керувати власними вчинками й поведінкою [9].

Розвиток вищих психічних функцій – мислення, пам'яті, емоцій, уяви відбувається завдяки інтенсивному розвитку мозку дитини. За даними Н.О.Курило дитина в шестирічному віці здатна повністю керує своєю пам'яттю, хоча на цьому етапі поки що переважає механічне запам'ятовування [9].

Слід зазначити, що концепція Г.Песталоцці відіграла суттєву роль у формуванні педагогічних поглядів Ф.Фребеля на виховання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку, досліджуючи його погляди, можна стверджувати, що саме у грі найкраще проявляється творчість дитини, що однак, не виключає керівного впливу дорослих на ігри дітей. Окрім цього, Ф. Фребель підкреслював, що на розвиток дитини впливають три провідні сили: пізнавальні здібності, фізичний розвиток, а також моральні якості [2]. В контексті дослідження розвитку мислення дітей старшого дошкільного віку ми розглядаємо одну з цих сил, а саме – силу розуму, тобто інтелектуальні здібності. Саме інтелектуальні здібності є рушійними чинниками, які стимулюють всебічне виховання дітей в найбільш оптимальний спосіб. Досягти високого рівня розвитку дітей можна при умові їх стимуляції в процесі навчання, починаючи з дошкільного віку.

Будуючи роботу по навчанню дітей в групах короткострокового перебування дітьми старшого дошкільного віку за допомогою використання різного роду ігрових ситуацій, дидактичних ігор, ігрових вправ і завдань ми отримуємо практичний результат навчання та робимо діяльність дитини актуальнішою і значимішою для неї.

Ми знаємо, що розумова діяльність дітей здійснюється за допомогою таких операцій, як: порівняння, аналіз, синтез, абстракція і узагальнення, конкретизація і диференціація [12]. На даний момент існує величезна кількість різноманітних засобів і методів розвитку логічних операцій мислення дошкільнят. Розвиток логічних операцій мислення у старших дошкільників здійснюється більш успішно, якщо використовувати у своїй роботі з дітьми різні види дидактичних ігор, дотримуватися послідовності у навчанні дошкільнят способом дій, в процесі використання дидактичної гри надавати дітям самостійність, спонукати їх до творчої активності, а також знайомити батьків з методами і прийомами навчання дітей дидактичної гри в умовах сім'ї [1].

Отже, мислення виникає та розвивається спільно з практичною діяльністю людини на основі чуттєвого пізнання. Мислення полягає у відображенні за допомогою абстракцій сутності предметів та процесів, що відбуваються в об'єктивному світі. Воно є одним з вагомих компонентів свідомості людини, її абстрактно-раціональною, інтелектуальною спроможністю, що тісно пов'язана з емпіричними спостереженнями.

Якщо розглядати заняття у групах короткочасного перебування дітей старшого дошкільного віку, то можна запропонувати вправи спрямовані на розвиток логічного мислення. Ігри підібрані таким чином, щоб на кожну логічну операцію провести 3-4 вправлення (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, конкретизація).

Підібрані нами ігри та вправи можуть проводитися по підгрупах, що складається з 2-7 дітей. Тривалість одного заняття 25 хвилин. Періодичність проведення занять 1-2 рази на тиждень. Систематичне участь у вирішенні розумових завдань стимулює пізнавальні інтереси дітей, змінює їх ставлення до занять і особливо до завдань, пропонувалися поза занять, під час ігор. Кожна гра на занятті програється по кілька разів на різному матеріалі протягом декількох занять.

Організуючи освітньо-виховний процес, потрібно враховувати, що діти більше зацікавлені і менше стомлюються на заняттях з ігровими сюжетами, з використанням логічних ігор (ребуси, кросворди, чайворди, лабіринти, анаграми і т.д.), логічних вправ.

Основним завданням підібраних вправ та ігор є спонукання дітей до пізнавальних дій у процесі – аналіз суттєвих ознак об'єкта, рефлексія власних розумових дій; моделювання об'єкта, який вивчається, та вміння діяти у внутрішньому плані.

На відміну від практичного мислення, логічне мислення реалізується тільки словесним засобом, тому перш ніж у дитини сформується логічне мислення, вона припуститься багатьох типових помилок. Вони виявляються в дитячих роздумах і залежно від того, яке поняття засвоює дитина та як його використовує, складається характер побудови її логічного судження.

Різні ігри, конструювання, ліплення, малювання, спілкування і так далі, тобто все те, чим займається дитина до школи, розвивають в дитині такі розумові операції, як узагальнення, порівняння, абстрагування, класифікація, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, розуміння взаємозалежностей, здатність міркувати [5].

На першому занятті діти знайомляться з першими двома заняттями, дається кожному можливість подумати, запропонувати свій варіант вирішення. На кожному наступному занятті відпрацьовуються вже знайомі дітям гри і пропонується одна нова. Основне завдання вихователів – стимулювати розумову активність дітей.

Типове заняття тренінгового комплексу занять може мати наступну структуру:

- привітання;
- основний зміст;
- рефлексія заняття.

Основним принципом роботи на заняттях є від простого до складного, тобто, починати роботу треба з вправ, націлених на ті операції логічного мислення, які показали кращі результати за первинним обстеженням, з поступовим ускладненням завдань та поетапним переходом до вправ, націлених на менш розвинуті логічні операції – якщо у дітей наявні проблеми з аналізом та абстрагуванням, то основна увага приділяється цим напрямкам.

Вправи на формування навичок абстрагування мають на меті розвиток розумових процесів узагальнення, відвернення, виділення істотних ознак. Для прикладу дидактична вправа, де потрібно знайти зайву картинку, коли для дитини підбирають серію картинок, серед яких три картинки можна об'єднати в групу за якою-небудь спільною ознакою, а четверта – зайва. Дитині пропонується дитині знайти зайву картинку та дізнатися чому вона так думає, чим схожі картинки, які дитина залишила.

Можливе використання дидактичної гри на аплікування до власне дитячого досвіду. Дорослий називає яку-небудь ситуацію і кидає дитині м'яч, а дитина повинна зловити м'яч в тому випадку, якщо названа ситуація буває, а якщо – ні, то м'яч треба відбити. Ситуації можна пропонувати різні: тато пішов на роботу; поїзд летить по небу; кішка хоче їсти; листоноша принесла лист; яблуко солоне; будинок пішов гуляти; туфлі скляні і так далі.

Вправляти дитину в операціях абстрагування можна дидактичною грою, коли пропонується відгадати за описом явище чи предмет. Для прикладу – дорослий пропонує вгадати, про що (про який овоч, тварину, іграшку) він говорить і дає опис цього предмету. Наприклад: Це овоч. Він червоний, круглий, соковитий (помідор). Якщо дитині важко з відповіддю, перед нею викладають картинки з різними овочами, і вона знаходить потрібну.

Прикладом вправи на формування навичок узагальнення можна навести вправу, де основною метою виступає виокремити характеристику між запропонованими предметами або явищами, та узагальнити за нею – назвати одним словом. Приблизний зміст вправи полягає у зачитуванні дитині слів, і просять назвати їх одним словом. Наприклад: лисиця, заєць, ведмідь, вовк – дикі тварини; лимон, яблуко, банан, слива – фрукти. Можна видозмінити гру, даючи узагальнююче слово і пропонуючи їм назвати конкретні предмети, що відносяться до узагальнюючого слова (транспорт – велосипед, автобус, машина, вантажівка).

Іншим прикладом дидактичної вправи на формування навичок узагальнення можна назвати завдання по розкладанні картинок із зображенням різних предметів на групи за певною ознакою.

Прикладом вправи на формування навичок класифікації може стати завдання дитині намалювати, розфарбувати або навязати намисто. При цьому особлива увага приділяється тому, що намистини повинні чергуватися в певній послідовності. Таким самим чином можна викласти огорожу з різнокольорових паличок і так далі.

Вміння класифікувати можна розвивати грою у м'яч. Дорослий, кидаючи дитині м'яч, називає колір, дитина, повертаючи м'яч, повинна швидко назвати предмет цього кольору. Можна називати не лише колір, але й будь-яку якість (смак, форму) предмету. Багато запропонувати дитині назвати якомога більше слів, що позначають яке-небудь поняття (слова, що позначають дерева; квіти; овочі; фрукти, спорту; домашніх тварин; наземний транспорт; повітряний транспорт тощо).

Вправи на формування навичок порівняння, як правило мають на меті розвиток уяви та аналізу – можна поставити дитині запитання: «Ти бачила муху? А метелик?» Після таких питань про кожне слово можна їх порівняти. Знову поставивши за-

питання: «Схожі муха і метелик чи ні? Чим вони схожі? А чим відрізняються один від одного?». Ускладненням цієї вправи може бути завдання на знаходження схожості. Дитина 6-7 років повинна правильно проводити порівняння: виділяти і риси схожості, і відмінності, причому по істотних ознаках (для прикладу пари слів для порівняння: муха і метелик; будинок і хатинка; стіл і стілець тощо).

На встановлення залежності доцільно використовувати дидактичні ігри, що мають на меті підбирання дітьми картинки із зображеннями (тварин і їжі для цих тварин, тварин і їх дитинчат тощо).

Ще однією грою на розвиток навичок порівняння можна запропонувати гру, зміст якої полягає у підборів антонімів. Для прикладу, якщо дорослий говорить слово, дитина – слово по значенню навпаки: великий – маленький.

Вправи на формування навичок встановлення причинно-наслідкових зв'язків можуть бути представленими іграми, зміст яких поєднує знання із власно дитячого досвіду дітей із знаннями, отриманих на заняттях та у побуті. Для прикладу, дорослий показує або називає предмети і явища, а дитина повинна відповісти на питання, як вони зміняться, ким будуть (ким/чим буде: яйце, курча, жолудь, насіннячко) Може існувати декілька відповідей на одне питання. Необхідно заохочувати дитину за декілька відповідей на питання.

Різновидом попередньо запропонованої гри може виступати гра, завдання якої відповісти на питання: «що буде, якщо...?». Тобто вихователь задає питання, а дитина повинна назвати наслідки якоїсь події (Що буде, якщо зникнуть годинники? Що буде, якщо увесь транспорт рухатиметься з однаковою швидкістю?)

Іншим аспектом формування мислення виступає озброєння дітей знаково-символічними засобами вирішення розумових завдань. При організації спостережень, або спеціальних занять потрібно працювати над розвитком операцій мислення, з'ясувати чому сприяє порівняння, узагальнення, аналіз у роботі з художньою літературою. З цією метою краще використовувати конструювання за зразком, за умовами, за задумом; дидактичні настільні ігри [11].

Висновки і пропозиції. Важливо підкреслити, що розумовий розвиток дитини, розвиток у нього логічних операцій мислення необхідно розглядати в контексті загального розвитку особистості – формування нових видів діяльності, нових мотивів поведінки. Розгляд поставленого питання потребує подальшого вивчення, адже Фребелівські ідеї мають більш глобальний характер і включають дуже важливий, як для сьогоденного соціального замовлення становлення особистості – пізнавально-інтелектуальні розвиток, який кращого розвитку набуває за використанням не тільки творчих завдань, але й ігор, як один із основних засобів навчання та виховання.

Список літератури:

1. Білецька С. В. Дитиноцентрована педагогіка: теорія і практика західних країн: [навч. посіб.] / С. В. Білецька. – Х. : Факт, 2008. – 255 с.: іл.
2. Василенко Т. А. Оцінка педагогічної системи Ф. Фребеля вітчизняними діячами дошкільного виховання/ Т. А. Василенко. – Ніжин, 2005.
3. Громбах, С.М. Пушкин и медицина его времени [Текст] / С. М. Громбах; [рец.: Б. Д. Петров, С. Т. Овчинникова]. – Москва : Медицина, 1989. – 271 с.
4. Давыдов В. В. Проблемы развивающего обучения / В. В. Давыдов. – М.: Педагогика, 1986. – 239 с.
5. Зак А. З. Как развивать логическое мышление? 800 занимательных задач для детей 6-15 лет / А.З.Зак. – М.: Аркти, 2001. – 141 с.
6. Змановський Ю. Ф. Виховуємо дітей здоровими / Ю. Ф. Змановський. – М. : Медицина, 1989. – 101 с.
7. Іваницький О.І. Акемологічне дослідження рівня професійних умінь учителя фізики/ О.І. Іваницький// Вісник Черкаського університету.-Черкаси, 2001. –Вип. 23. –С. 57 – 62. – (Серія «Педагогічні науки»).
8. Карамішева Н. В. Логіка. Пізнання. Евристика: Посібник для студентів та аспірантів. – Львів: Астролябія, 2002. – 356 с.

9. Курило Н. О. Психофізіологічний та соціально-психологічний портрет сучасного шестирічного учня / Н. О. Курило – Вісник Житомирського державного університету. Випуск 61.
10. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики // Загальна психологія. К.: Каравела, 2007. – С. 13-18.
11. Люблинская А.А. Учителю о психологии младшего школьника. / А.А. Люблинская. – М.: Просвещение, 1977. – 224с.
12. Маклаков А. Г. Общая психология / А. Г. Маклаков – СПб. : Питер, 2003. – 34 с.
13. Педагогика и психология высшей школы : учеб. пособие для студ. и аспирантов вузов / С. И. Самыгин [и др.]. – Ростов н/Д : Феникс, 2002. – 544 с.
14. Тонкова-Ямпольская Р.В. Основы медицинских знаний. 3-е изд. дораб. – М.: Просвещение, 1993 г
15. Федоренко Е.И. Формирование приемов получения выводных знаний / Е. И. Федоренко. – К. : ООО «Международное финансовое агенство», 1998. – 23 с.

Гринева О.М.

Педагогический институт
Киевского университета имени Бориса Гринченко

Коротинская Е.П.

Центр дошкольного образования «Школа Будущего Первоклассника»

ИДЕИ Ф. ФРЕБЕЛЯ В ПРАКТИКЕ РАБОТЫ ГРУПП КРАТКОВРЕМЕННОГО ПРЕБЫВАНИЯ ПО АКТИВИЗАЦИИ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Аннотация

В статье представлены результаты анализа исследований Ф. Фребеля и их дальнейшее развитие в работах современных ученых по проблеме использования индивидуального подхода и дидактических игр с целью активизации мышления детей старшего дошкольного возраста.

Ключевые слова: Ф. Фребель, мышления, логическое мышление, анализ, синтез, классификация, дошкольный возраст, игра, дидактическая игра.

Grinyova O.M.

Pedagogical Institute of Borys Grinchenko Kyiv University

Korotynska H.P.

Center for Early Childhood Education

«The school of the future first grader»

F. FREBEL'S IDEA IN PRESCHOOL CHILDREN'S GROUP OF SHORT-TERM STAY AS THE BASIS FOR ACTIVATION OF THE INTELLECTUAL DEVELOPMENT PRESCHOOL CHILDREN'S

Summary

This article presents results of the analysis of F. Frebel's research and further developed by modern scientists on the issue of using an individual approach and didactic games in order to enhance of thinking preschool children.

Keywords: F. Frebel, thinking, logical thinking, analysis, synthesis, classification, preschool age, game, didactic game.

УДК 387+377.35+78.07+785.6+7.071

МЕТОДИКА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СПІВАКІВ ДО КОНЦЕРТНОГО ВИСТУПУ В КЛАСІ КАМЕРНОГО СПІВУ

Економова Е.К.

Одеська національна музична академія імені А.В. Нежданової

Досліджено сутність психотерапевтичних методів в аспекті вокально-педагогічного застосування їх у виконавській діяльності співака. Використання цих методів, на думку автора, сприяє формуванню у співаків здатності до психологічної саморегуляції. Метою впровадження психотерапевтичних методів у практику підготовки співаків є досягнення ними комфортних психологічних станів в обставинах концертного виступу.

Ключові слова: психотерапевтичні методи, нейро-лінгвістичне програмування, рефреймінг, тілесно-орієнтований тренінг, вокалотерапія.

Постановка проблеми. Традиційний розгляд проблеми публічних виступів у музикантів-виконавців виключно з точки зору сценічного хвилювання є, на наш погляд, незадовільним. Існуючі

методи та рекомендації відносно вирішення проблеми сценічного хвилювання у виконавців умовно можна поділити на дві категорії: одні вважають, що методами особливого педагогічного впливу та